

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Ульянової Тетяни Юріївни** «**Індивідуально-психологічні особливості конфліктності як властивості особистості**», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Актуальність дисертаційного дослідження Т.Ю. Ульянової зумовлена високими вимогами, що висуває сучасне суспільство до особистості, яка є основною рушійною силою суспільного розвитку, і потребує готовності та відкритості до різноманітних життєвих ситуацій. Тому вивчення джерел конфліктної поведінки особистості, її індивідуально-психологічних особливостей, властивостей особистості, що супроводжують прояви конфліктності мають важливе теоретико-методологічне значення для психологічної науки, є науково обґрунтованим та відповідає викликам сьогодення. Прикладне значення даної проблеми пов'язане з необхідністю розробки наукових засад супроводу та корекції поведінки осіб, схильних до конфліктності та розвиток у них здатності до саморегуляції конфліктності.

Наукова новизна дисертації полягає в цілісному розгляді конфліктності як складної властивості особистості, визначенні та характеристиці її структурних компонентів, що стало можливим завдяки дослідницькій орієнтації Т.Ю. Ульянової на методологію системного підходу.

Вагомим результатом роботи є розробка та апробація трьох авторських методик дослідження, на основі, обґрунтованої Тетяною Юріївною, структури конфліктності особистості.

Робота має послідовну структуру, що відображає логіку та зміст виконаного дисертаційного дослідження.

У її першому розділі достатньо якісно здійснено теоретичний аналіз проблеми конфліктності та схильності до конфліктної поведінки особистості. Розглянуто наукові уявлення про структуру досліджуваного феномена, вдало

визначено поняття «конфліктність» як властивість особистості, що визначає зародження, динаміку і кінцевий результат розвитку міжособистісного конфлікту та характеризується частотою її потрапляння до міжособистісних конфліктів, ступенем готовності до розвитку і завершення конфліктних ситуацій. Визначившись із змістовним розумінням феномена конфліктності особистості дисертантка логічно перейшла до визначення його покомпонентного складу якісних та формально-динамічних показників, а також характеристик, що супроводжують прояви конфліктності.

У другому розділі роботи докладно викладено етапи емпіричного дослідження; програму, процедуру та методи емпіричного дослідження показників конфліктності та рис особистості, що супроводжують її прояви. Обґрунтовано вибірку основного емпіричного дослідження (380 осіб) та вибірку стандартизації (433 особи). Представлено результати розробки та апробації авторських методик, що діагностують показники формально-динамічного та якісного рівнів структури конфліктності.

Загалом в дослідженні застосовано 16 діагностичних методик; адекватних предмету, меті та завданням дослідження.

У третьому розділі докладно аналізуються отримані в емпіричному дослідженні результати, що розкривають характер взаємозв'язків конфліктності особистості з іншими її властивостями, що пов'язані з конфліктністю та супроводжують її прояви. Викладено результати факторного аналізу психологічних властивостей конфліктності, на основі якого виділено п'ять факторів: «конфліктність – толерантність»; «асертивність – невротичність»; «м'якосердність – когнітивна ризикованість»; «товариськість – самодостатність»; «ризикованість – самоконтроль».

Розкрито психологічні характеристики осіб з різними типами конфліктності та описано психологічні портрети представників груп з різним типом конфліктності.

Зокрема, авторкою встановлено, що індивідуально-психологічні особливості конфліктності особистості характеризуються різноманіттям її

варіантів: виявлено *полімодальні* типи конфліктності із високим, низьким рівнем загального показника і *мономодальні* – із домінуванням одного з якісних показників конфліктності (емоційного, когнітивного чи конативного).

У висновках роботи достатньо вичерпно та змістовно відображена логіка і основні результати здійсненого дослідження.

Результати дисертаційного дослідження мають достатньо широку *апробацію* на дванадцяти масових наукових заходах та *повністю викладені* в 11 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, 4 статті у збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях та 1 авторське свідоцтво.

Дисертаційна робота й автореферат оформлені відповідно до чинних нормативних вимог. Зміст автореферату ідентично відображає основні наукові положення дисертації.

Таким чином, якісно здійснений теоретичний аналіз проблеми, застосування адекватних стосовно поставлених завдань методів дослідження та обробки даних, репрезентативна вибірка, належний аналіз та узагальнення отриманих емпіричних результатів, свідчать про їх достовірність, а також *наукову обґрунтованість* сформульованих в дисертації наукових положень та підсумкових висновків.

Разом з тим, до дисертаційної роботи можна висловити певні побажання та зауваження:

1. У першому розділі дисертації здійснено ґрунтовний аналіз досліджуваної проблеми в історичному та сучасному контекстах, проте практично відсутній аналіз сучасних зарубіжних досліджень, крім російських, за останні 5-10 років.

2. У вступі та у другому розділі дисертантка характеризує достатньо представницьку вибірку учасників дослідження: 380 осіб основного емпіричного дослідження та 433 особи вибірка стандартизації. На наш погляд, було б доцільно також класифікувати вибірку досліджуваних за статевим та віковим критерієм та врахувати ці параметри при встановленні індивідуально-типологічних особливостей конфліктності особистості. Тим

більше, що це дозволяла зробити вибірка досліджуваних, адже їх вік представлений в діапазоні від 18 до 40 років.

3. У деяких моментах, аналіз отриманих результатів, на наш погляд, потребує більш системного бачення. Так, наприклад, автором ґрунтовно вивчаються взаємозв'язки конфліктності особистості з багатьма особистісними характеристиками, що супроводжують її прояви. Проте, виявлені автором взаємозв'язки практично не дають інформації про чинники, внутрішні причини конфліктності особистості, які, очевидно, значною мірою можуть бути пов'язані з оцінкою себе, ставленням до себе, порушенням особистісної цілісності тощо. На наш погляд, доречно було б виявити зв'язки показників конфліктності особистості із показниками самоствавлення особистості як інтегральної характеристики її «Я-концепції».

4. Доцільно було більш повно викласти результати статистичного аналізу, зокрема, при аналізі результатів факторного аналізу (таблиця 2.2) варто зазначати як сумарне факторне навантаження, так і вагу кожного із п'яти факторів для розуміння їх внеску в загальну дисперсію даних; слід було б навести дані щодо достовірності отриманих результатів факторного аналізу. Доречною була б також психологічна інтерпретація автором виділених факторів.

5. Також більше уваги слід було б звернути на психологічний зміст отриманих коефіцієнтів кореляцій та їх інтерпретацію. Зокрема, в таблиці 2.3. наведено значення коефіцієнтів кореляцій, отриманих при перевірці на надійність та валідність. Так, коефіцієнти, отримані при перевірці ретестової надійності, на нашу думку, надто низькі – 0,40, 0,31, 0,13 тощо. Аналогічно, низькі значення коефіцієнтів, отриманих при перевірці надійності паралельних форм – це, в більшості випадків, показники слабких взаємозв'язків змінних.

6. Практична частина роботи набула б більшої ґрунтовності якщо б на основі отриманих емпіричних результатів були запропоновані конкретні рекомендації щодо корекції конфліктності особистості та більш конкретно визначено шляхи практичного використання отриманих результатів.

Висловлені зауваження не знижують достовірність та наукову цінність викладених в дисертації наукових результатів, вони носять дискусійний характер і, отже, не можуть вплинути на обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку роботи.

Таким чином, дисертаційна робота «Індивідуально-психологічні особливості конфліктності як властивості особистості» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання для загальної психології; робота відповідає вимогам пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» до кандидатських дисертацій, а її авторка Ульянова Тетяна Юріївна заслуговує здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент,
завідувач лабораторії психології
особистості імені П.Р. Чамати
Інституту психології імені Г.С. Костюка
НАПН України,
доктор психологічних наук, професор

Сердюк Л.З.

